



Konferencija Srce DEI

Kvaliteta i održivost časopisa u dijamantnom otvorenom pristupu

Iva Grabarić Andonovski

Sveučilište u Zagrebu Prehrambeno-biotehnološki fakultet /
Udruga ZNAK / EASE / Savjet Hrčka

29. travanj 2026.



Srce DEI 2026

 **srce 55**
od 1971.



Akcijski plan za dijamantni otvoreni pristup (2022.)

1. **Učinkovitost** (fleksibilnost, održivost, povjerenje, poštivanje različitosti, pristupačnost, interoperabilnost, sinergija između časopisa i izdavačkih platformi)
2. **Standardi kvalitete** (najbolje prakse - OASPA, DOAJ, COPE, EASE..), alat za samoprocjenu
3. **Jačanje kapaciteta** (skup alata za urednike i pružatelje usluga, te smjernice za autore i recenzente, osnivanje centra za jačanje kapaciteta za objavu u dijamantnom pristupu)
4. **Održivost** (zakonska prepoznatljivost i zaštićenost upravljačke strukture časopisa i platformi, financijska održivost, ravnomjerna raspodjela sredstava, financiranje časopisa, platformi i centra iz više izvora, troškove objave snose institucije)





Razvoj modela za institucijsko otvoreno izdavaštvo i unaprjeđivanje znanstvene komunikacije (DIAMAS)

- DIAMAS konzorcij (2022) - 23 organizacije iz 12 europskih zemalja – SUZD, SUZGFF
- Proširivi standard kvalitete za institucijsko izdavaštvo (EQSIP v.1.0) – na osnovu 71 dokumenta (2023)
- EQSIP v. 2.0 nakon javnog savjetovanja i 8 fokus grupa (2024)
- Standard za dijamantni otvoreni pristup (DOAS) - usklađivanje kvalitete i najboljih praksi u dijamantnim časopisima
- Alat za samoprocjenu: usklađenost s DOAS i održivost
- DOAS vodič za izdavače i za časopise (**priprema za DOAJ**)





DOAS

Osnovne komponente:

1. Financiranje
2. Vlasništvo, misija i upravljanje
3. Prakse otvorene znanosti
4. Urednički procesi, kvaliteta uređivanja i znanstvena čestitost
5. Učinkovitost tehničkih usluga
6. Vidljivost, komunikacija, marketing i odjek
7. Jednakost, raznolikost, uključivost i pripadnost (EDIB), rodna ravnopravnost i višejezičnost

Obavezni i preporučeni kriteriji





1. Financiranje



1.1. Dijamantni model

Obavezno: **nema naplate autorima ni čitateljima, transparentnost ostalih troškova (ako ih ima)**

1.2. Održivost

Obavezno: financijska podrška (javna sredstva, institucijski doprinos, drugi izvori)

Preporučeno: praćenje troškova, plan održivosti, transparentnost

1.3. Neovisnost uređivanja

Obavezno: neovisna politika uređivanja i recenziranja

Preporučeno: usklađenost prihoda s ciljevima i vrijednostima, prihodi ne utječu na urednički proces, naveden sukob interesa povezan uz izvore prihoda (ako postoji)



2. Vlasništvo, misija i upravljanje



2.1. Vlasništvo

Obavezno: izdavač javna ili neprofitna organizacija, izjava o vlasništvu (definiran odnos izdavača i časopisa, dužnosti i prava), transparentna promjena vlasništva ili pružatelja usluga, informacije o vlasničkoj strukturi

2.2. Upravljanje

Obavezno: **misija i ciljevi (teme), podaci o izdavaču, uloge i obaveze izdavača i uredničkih tijela, opisan postupak recenzije i tko ju provodi**, opisan postupak izbora uredničkih tijela i trajanje mandata, regulirano suizdavaštvo (ako postoji)

Preporučeno: uloga znanstvene zajednice u uređivanju časopisa

2.3. Pružatelji usluga

Preporučeno: ugovori između izdavača i pružatelja usluga



3. Prakse otvorene znanosti



3.1. Otvorene politike

Obavezno: **otvoreni pristup**, sukladnost sa zahtjevima financijera, poticanje dostupnosti istraživačkih podataka

Preporučeno: politika o istraživačkim podacima (pristup, FAIR, DOI, metapodaci), dostupnost protokola i metoda, dostupnost istraživačkog softvera, objava negativnih rezultata

3.2. Autorsko pravo, intelektualno vlasništvo i licencije

Obavezno: **zadržavanje autorskog prava, otvorena licencija (CC BY), opis vlasništva i prava korištenja**

Preporučeno: autorsko pravo trećih lica, **korisnička prava opisana i u metapodacima**

3.3. Repozitoriji

Obavezno: **omogućena pohrana prihvaćenog i objavljenog rada u repozitoriju**

Preporučeno: razmatranje preprinata



4. Urednički procesi, kvaliteta uređivanja i znanstvena čestitost (I)



4.1. Urednička tijela

Obavezno: neovisno uređivanje sadržaja, **transparentnost uredničkih tijela** (sastav, afilijacije, uloge, identifikatori i institucijski profili), komunikacija između časopisa i izdavača (rješavanje osjetljivih pitanja, zajedničke mjere), povjerljivost korespondencije autor-recenzent-izdavač, edukacija urednika i autora i promocija najboljih praksi (etika, EDIB, otvorena znanost)

4.2. Recenzija

Obavezno: **neovisan i kritičan recenzijski postupak, opisani politika i postupak recenziranja, izbjegavanje endogenije** i sukoba interesa pri recenziji

Preporučeno: mogućnost transparentne i otvorene recenzije, autorsko pravo suradnika na radu, **priznavanje rada recenzenata** (popis), politika nagrađivanja recenzenata i urednika



4. Urednički procesi, kvaliteta uređivanja i znanstvena čestitost (II)



4.3. Kvaliteta uređivanja

Obavezno: **upute za autore** i recenzente, priručnik o stilu (simboli, jedinice, nomenklatura, standardi, stil citiranje), **dizajn i prijelom**, lektura i korektura, **naveden jezik objave**, redovitost izlaženja i datumi primitka, prihvatanja i objave

4.4. Znanstvena čestitost

Obavezno: znanstvena i izdavačka etika, obaveza izjave o sukobu interesa, **postupak žalbe, ispravka, povlačenja i opoziva radova**

Preporučeno: smjernice za autorstvo i druge doprinose, te smjernice za korištenje alata umjetne inteligencije



5. Učinkovitost tehničkih usluga



5.1. Izdavačka infrastruktura

Obavezno: izdavačka platforma za prijavu radova i uredničke proces, sigurnost infrastrukture, **osnovne funkcionalnosti platforme**, održavanje i ažuriranje platforme, **dugoročna pohrana**

Preporučeno: upute za korištenje platforme, napredne funkcionalnosti, usklađivanje platforme sa standardima (certifikacija)

5.2. Interoperabilnost i metapodaci

Obavezno: osnovni metapodaci, **trajni identifikatori (URL i DOI)**, **registracija DOI**, citatni stil

Preporučeno: protokoli interoperabilnosti, cjeloviti metapodaci, analiza teksta i rudarenje podataka, objava u više formata (PDF, XML, HTML), GDPR

5.3. Suradnja

Preporučeno: otvoreni kod i doprinos zajednici pružatelja usluga



6. Vidljivost, komunikacija, marketing i odjek



6.1. Prisutnost

Obavezno: vidljivost časopisa u pretraživačima i agregatorima, mogućnost pronalaženja sadržaja (agregatori, indeksne i citatne baze)

6.2. Komunikacija

Preporučeno: distribucija sadržaja putem distribucijskih lista, objave na društvenim mrežama, upravljanje zajednicom (obavijesti, novosti, promjene politike, novi broj), marketing, vizualni identitet

6.3. Analiza

Preporučeno: metrika na razini radova i časopisa, altmetrika, podaci o korištenju analitičkih alata i načinu prikupljanja podataka (u skladu s GDPR)



7. EDIB, rodna ravnopravnost i višejezičnost



7.1. EDIB i rodna ravnopravnost

Obavezno: ravnopravnost pri razmatranju prijava i u odlukama, inkluzivan jezik, osjetljivost istraživačkih podataka (dob, spol, rod, rasa, itd.)

Preporučeno: EDIB politika časopisa i praćenje njezinog provođenja

7.2. Pristupačnost

Obavezno: pristupačnost mrežnih stranica

Preporučeno: praćenje prijava nedostataka i poboljšanje stranica

7.3. Višejezičnost

Obavezno: mogućnost objave rada na više jezika, **višejezične mrežne stranice**

Preporučeno: sažeci na više jezika, laički sažeci, podrška za prijevod i lekturu, alati za prevođenje, prijevod metapodataka na engleski (ako ih nema)



Alat za samoprocjenu

1. Procjena usklađenosti s DOAS
2. Održivost u dijamantnom pristupu

HOW DO YOU PERFORM YOUR SELF-ASSESSMENT?

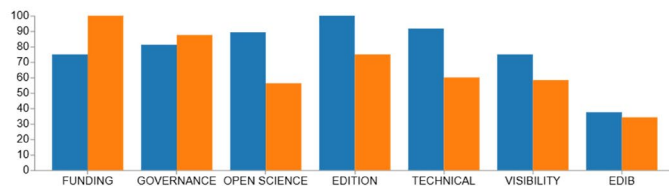
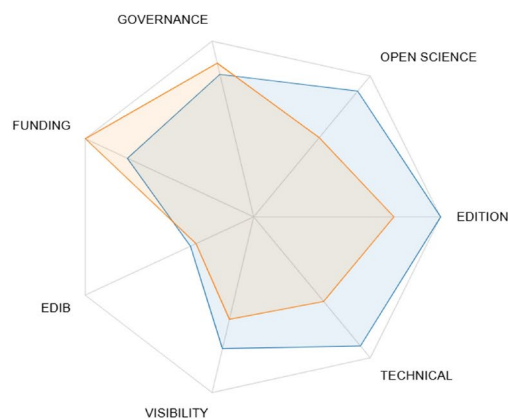




Časopis FTB: DOAS 82 % (u 2025. 74 %)

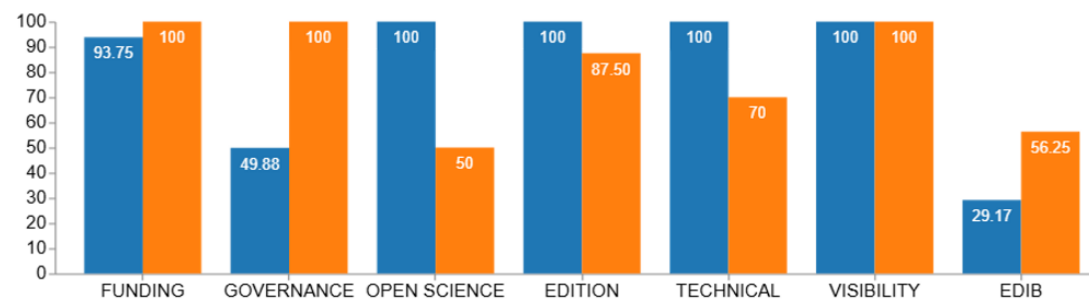
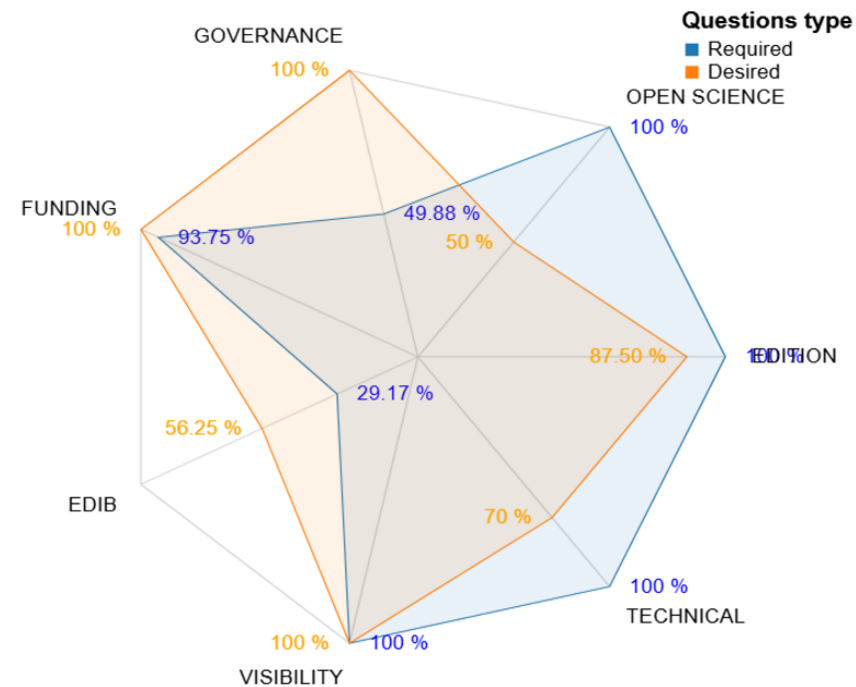
9 November 2025

The DIAMAS Team



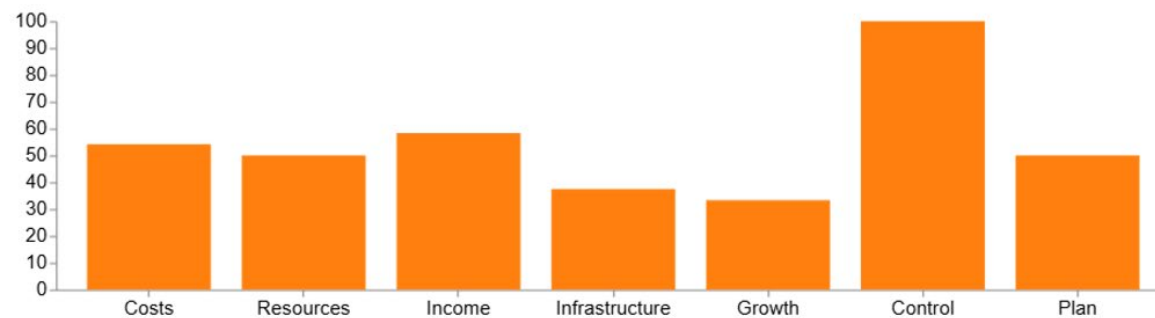
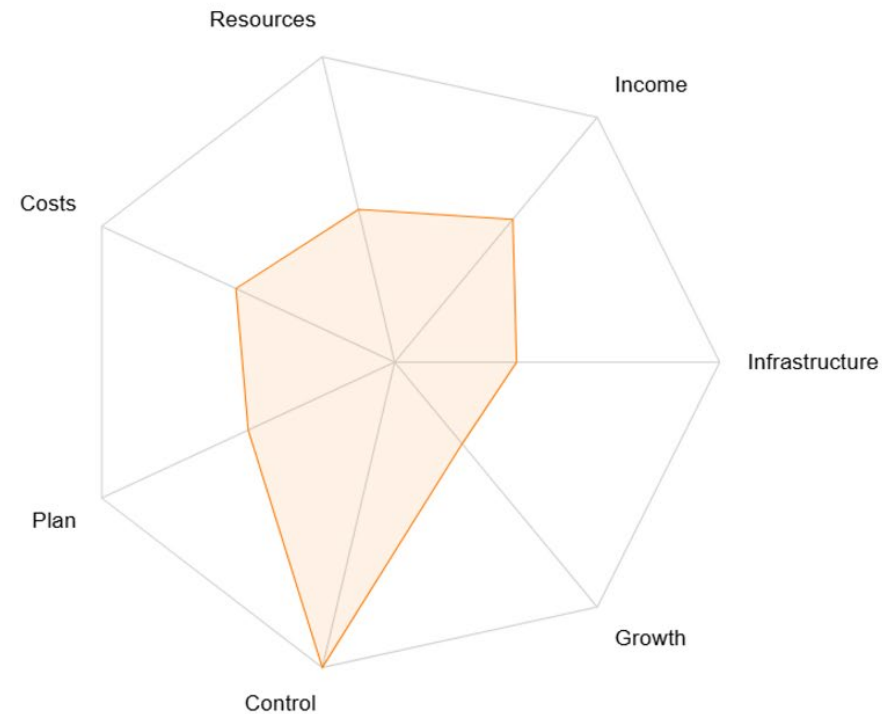
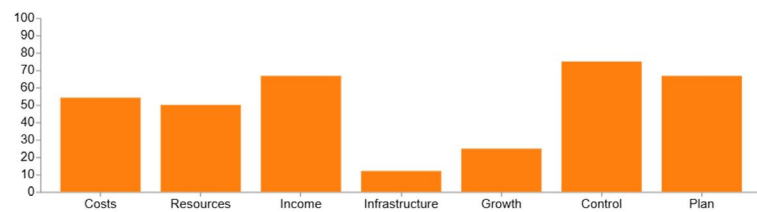
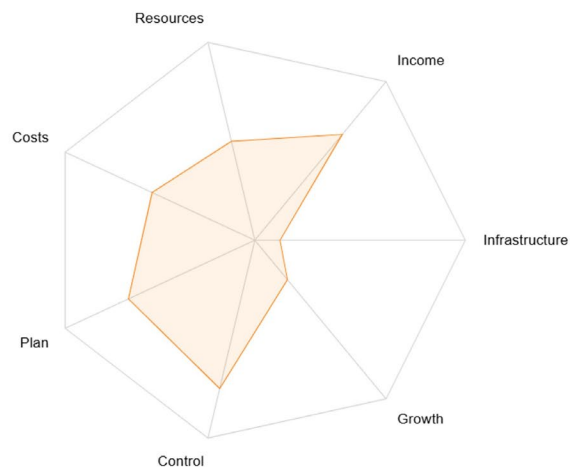
23 April 2026

The DIAMAS Team





Časopis FTB: Održivost dijamantnog pristupa





Časopis FTB - poboljšanja u odnosu na 2025.

- ✓ Implementacija politike otvorene znanosti SUZGPBF
- ✓ Uključivanje u OpenAIRE Publishers Dashboard
- ✓ Podupiranje smjernica SAGER i uvođenje EASE SAGER Checklist
- ✓ Uvođenje EASE Interactive checklist (smjernice, standardi, etička pitanja)
- ✓ Odabir novog vodstva časopisa u skladu s novim pravilnikom (mandat 3+3)
- ✓ Rodna ravnopravnost (podjednaka raspodjela autora, više žena u UO i uredništvu)
- ✓ Dorada uputa za autore, uputa za recenzente i obrasca za recenziju
- ✓ Dorada smjernica za korištenje UI
- ✓ Turnitin v. 2.0 uz detekciju UI
- ✓ Izrada plana financiranja



Časopis FTB - samoodrživost

- Programski ugovor – potpisan u studenom 2025.
- Sredstva isplaćena za 2025. nedostatna
- Programska potpora 2025./2026. do 2028./2029. – smanjena sredstva u odnosu na planirana
- Financijski plan i mehanizam kontrole, ali nema financiranja iz više izvora
- Nemogućnost implementacije tehničkih poboljšanja na web stranici
- Nedostatak alata za urednički rad
- Nemogućnost pružanja usluge za druge korisnike i ostvarivanja dodatnih prihoda



Časopis FTB – moguća daljnja poboljšanja

- Obavezno dijeljenje istraživačkih podataka, protokola i softverskog koda
- Obavezno razmatranje spola i roda pri istraživanju
- Mogućnost otvorene i transparentne recenzije
- Uvođenje laičkih sažetaka
- Mrežne stranice na više jezika (automatsko prevođenje)
- Dodatne funkcionalnosti (CrossMark, Cited by)
- Veća financijska održivost



Zaključak

- Provođenjem politike otvorene znanosti i implementacijom dobrih izdavačkih praksi (EASE, COPE) bolja usklađenost s DOAS
- Alat za samoprocjenu pomaže uočiti kritične točke
- Najveći izazov: financijska održivost časopisa
- Neophodno korištenje zajedničkih resursa i infrastrukture
- Važna edukacija urednika, autora i recenzenata (EASE, ZNAK)
- Suradnja institucija, organizacija i udruga ključna za postizanje održivosti dijamantnog modela → Hrvatski centar za dijamantni otvoreni pristup (NSK, SRCE, SUZD, SUZGFF, ZNAK)



Literatura

1. Ancion Z, Borrell-Damián L, Mounier P, Rooryck J, Saenen B. Action Plan for Diamond Open Access; 2022. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6282402>
2. Rico-Castro P, Rooryck J, Melinščak Zlodi I, Stojanovski J, Ševkušić M, Armengou C. D3.2 Extensible Quality Standard in Institutional Publishing (EQSIP) V2.0 for Diamond Open Access; 2024. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10726732>
3. Diamond Open Access Self-Assessment tool; 2024. <https://diamas.fecyt.es/>
4. Consortium of the DIAMAS project. Diamond Open Access Standard (DOAS) Guide for Journals; 2025. <https://zenodo.org/records/15147823>



Hvala na pažnji!

Pitanja?



igrabaric@pbf.hr; znak@znak.hr



www.ftb.com.hr; www.znak.hr



Ovo djelo je dano na korištenje pod licencom Creative Commons
Imenovanje 4.0 međunarodna.

Srce politikom otvorenog pristupa široj javnosti osigurava dostupnost i korištenje svih rezultata rada Srca, a prvenstveno obrazovnih i stručnih informacija i sadržaja nastalih djelovanjem i radom Srca.

www.srce.unizg.hr

creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed

www.srce.unizg.hr/otvoreni-pristup



Srce
otvoreni
pristup